

บทที่ 4

เพลงตลกคำเมืองในบริบทของการแสดง

4.1 งานประเพณีในล้านนา

สังคมล้านนาเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง ทั้งนี้เพราะเป็นสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากหลายแหล่ง และยังประกอบไปด้วยคนจากหลายชนเผ่า นอกจากนี้แล้ว ชาวล้านนาเองก็มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมของตนเองมาแต่โบราณอีกไม่น้อย ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่นำไปสู่ความหลากหลายทางประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งสามารถได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ

4.1.1 งานประเพณีชุมชน คืองานที่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของ โดยอาจจะตั้งผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้นำในการจัดการพิธีกรรม แต่โดยรวมแล้ว ถือว่าทุกคนมีส่วนร่วมในงานพิธีกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นงานพิธีกรรมที่เป็นไปตามวาระในแต่ละรอบปี ยกตัวอย่างเช่น งานปอยหลวง งานฉลองพัศศของพระภิกษุ งานทำบุญสลากภัต เป็นต้น

4.1.2 งานประเพณีส่วนบุคคล คืองานที่ผู้ใดผู้หนึ่งในชุมชนเป็นเจ้าของงาน โดยมีคนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยงาน ยกตัวอย่างเช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานทำบุญร้อยวัน เป็นต้น

4.2 ความสำคัญของเพลงตลกคำเมืองในงานประเพณี

จากการสัมภาษณ์ผู้ว่าจ้างนักร้องเพลงตลกคำเมือง ไปเปิดการแสดงในรูปของวงดนตรีในงานประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานประเพณีชุมชนหรืองานประเพณีส่วนบุคคล จะให้คำตอบไปในทางเดียวกันว่า เพราะนักร้องเพลงตลกคำเมืองได้รับความนิยม และ/หรือ ชื่นชอบนักร้องเพลงตลกคำเมือง ด้วยเหตุผลส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ก็พอสรุปรวมวัตถุประสงค์หรือความสำคัญของวงดนตรีเพลงตลกคำเมืองต่องานประเพณีได้ดังนี้

4.2.1 ให้เป็นเครื่องดึงดูดผู้คนให้มาร่วมงานให้มากที่สุด

4.2.2 แสดงออกถึงความมีหน้ามีตาของผู้จัดงานพิธีกรรมนั้น ผ่านในรูปของความสามารถมีเงินจ้างวงดนตรีชื่อดังมาเปิดการแสดงได้

4.1 ป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์งานเทศกาลเฉลิมฉลอง หรืองานบันเทิง
ที่มีชื่อของนักร้องเพลงตลกคำเมืองอยู่ด้วยเสมอ

มีข้อนำสังเกตว่า ในสมัยก่อน งานประเพณีชุมชนและงานประเพณีส่วนบุคคล มักจะจัดการแสดงขอ หรือลิเก และภาพยนตร์ มาเป็นส่วนหนึ่งของงานเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวมา แต่เมื่อวงดนตรีเพลงตลกคำเมืองเข้ามามีบทบาท มหรสพเหล่านี้ก็ล้มเลิกบทบาทไปจากงานประเพณีต่าง ๆ อาจเป็นไปได้ว่าลิเกเป็นเพียงธรรมเนียมนิยมที่จะต้องมีเมื่อจัดงานประเพณี และยอมต้องล้มเลิกบทบาทไปเมื่อมีวงดนตรีตลกคำเมืองซึ่งทันสมัยและเป็นที่ยอมรับมากกว่าเข้ามาแทนที่ อีกทั้งวงดนตรีเพลงตลกคำเมืองยังสามารถเข้าไปเปิดการแสดงในงานประเพณีได้ทุกรูปแบบ แม้กระทั่งในงานอวมงคล เช่น งานศพ หรืองานทำบุญร้อยวัน ซึ่งก่อนหน้านี้ในงานประเภทนี้ จะไม่นำมหรสพประเภทใดๆ มาเปิดแสดง ก็ได้มีการนำวงดนตรีเพลงตลกคำเมืองมาจัดแสดง อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจว่าจ้างวงดนตรีเพลงตลกคำเมืองมาจัดแสดงในพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น คือความมีชื่อเสียง และลีลาการแสดงที่เด่นของนักร้องเพลงตลกเพลงคำเมืองแต่ละคน โดยพอจะกล่าวถึงประวัติและความโดดเด่นในลีลาการแสดงของนักร้องแต่ละคนได้ดังนี้

4.3 ประวัติและความเด่นในการแสดงของนักร้องเพลงตลกคำเมือง

4.3.1 บุญศรี รัตน์ัง

4.3.1.1 ประวัติ

บุญศรี รัตน์ัง พื้นเพเดิมเป็นชาวอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่โดยกำเนิด เกิดเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2496 จบการศึกษาเพียงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่4 บิดามารดามีฐานะยากจน เขาจึงไม่มีโอกาสที่จะได้ศึกษาต่อ จึงยึดอาชีพทำไร่ทำนาเป็นอาชีพหลัก

เขามีนิสัยรักทางด้านการดนตรีมาตั้งแต่เด็ก จึงสนใจที่จะฝึกฝนทางด้านการเล่นดนตรีพื้นเมืองกับลุงของตน คือนายสิงห์คำ รัตน์ัง จนสามารถเล่นเครื่องดนตรีพื้นเมืองได้ตั้งแต่วัยเยาว์

เมื่ออย่างเข้าสู่วัยรุ่น เขาเริ่มรับจ้างเป่าปี่คลอในกาซอของช่างซอ และในช่วงนี้เขาก็มีโอกาสได้ฝึกหัดการซอไปในขณะเดียวกัน แต่ยังไม่มีความสามารถที่จะยึดเป็นอาชีพได้

ในช่วงประมาณปี พ.ศ.2516 ในขณะที่วงดนตรีอำนวยการของอำนวยการ กล่าวพัคกำลังได้รับความนิยม บุญศรีได้สมัครเข้าทำงานกับวงดนตรี โดยเริ่มจากการรับจ้างขนเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ต่างๆ จนได้ฝึกหัดการเล่นตลก และการฝึกเป็นโฆษกในระยะต่อมา จนเมื่อวงดนตรีอำนวยการเลิกกิจการ บุญศรีจึงเริ่มมีแนวคิดในการตั้งวงดนตรีลูกทุ่งของตนเอง และสามารถตั้งวงดนตรีพื้นเมืองประยุกต์ชื่อวง "ลูกทุ่งลานทอง" ในปี พ.ศ.2519 มีผู้ร่วมคณะถึง 30 คน เคยได้รางวัลชนะเลิศการแข่งขันในรายการลูกทุ่งลานนา ที่สถานีโทรทัศน์ช่อง8ลำปาง แต่เขาดำเนินวงดนตรีได้ประมาณ 2 ปีต้องเลิกกิจการไป และหันมาให้ความสนใจกับการหัดข่อยอย่างจริงจัง และได้ขอสนับสนุนจาก ประสิทธิ์ ศรีสมเพชร โดยให้ร่วมในวงละครข่อยคณะศรีสมเพชร และได้ขอคู่กับช่างข่อยหญิงที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น (พ.ศ. 2523) คือ บัวตอง เมืองพร้าว

เขาได้เริ่มหัดแต่งเพลงคำเมือง โดยประยุกต์จากทำนองข่อยในปี พ.ศ.2525 เมื่อเขาอายุได้ 26 ปี เขาก็ได้มีโอกาสในการบันทึกเสียงเพลง "ลุงอดม้อบได้" และเพลง "บ่าวเค็น" ที่เขาเป็นผู้แต่งเนื้อร้องและทำนอง เพลงทั้งสองเพลงได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เขาได้สมัครเป็นนักร้องลูกทุ่งคำเมืองประจำวงดนตรีศรีสมเพชร นำวงออกไปแสดงทั่วภาคเหนือ ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี และช่วงนี้ บุญศรีก็ได้แต่งเพลงคำเมืองและบันทึกเสียงเพิ่มอีกหลายชุด เช่น เพลงคำเมืองชุด (ก๊)เมาตั้งวัน สามตอง เบื่อฝัวสามตอง คุณนายปามปาม เมาชีกอ เมาจอมโว และ หมุ่มมรธิดีแต่นครวญ แต่การดำเนินงานของวงดนตรีศรีสมเพชรในช่วงหลัง ประสบกับปัญหาขาดทุน จึงได้ยุติการดำเนินงานในช่วงปี 2528

หลังจากวงดนตรีศรีสมเพชรเลิกกิจการ บุญศรี รัตนัง ได้หันไปร่วมงานกับวงดนตรีหมุ่มมรธิดี โดยเขาเป็นผู้เล่นดนตรีประเภทขลุ่ย ซึ่ง สะล้อ ประจำวง นอกจากนี้ยังได้เล่นดนตรีให้กับทางวงหม่อมลำ ลำเต้ย ลำเพลิน ของภาคอีสานอยู่ช่วงหนึ่งด้วย ช่วงนี้เขาได้ออกผลงานเพลงลูกทุ่งชุด แอ่วกรุงเทพฯ ออกมา 1 ชุด โดยเป็นการร้องร่วมกับ "ไอ้เก๋า" หรือ สุรินทร์ นน่อคำ ช่างข่อยและดาวตลกที่กำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้น

หลังจากปี 2530 บุญศรีได้เดินทางกลับมาอยู่เชียงใหม่ และเริ่มฝึกฝนทางด้าน การข่อยอย่างจริงจัง พร้อมกับเริ่มรับการแสดงข่อยตามงานบุญต่างๆ เขาได้บันทึกเทปเพลงข่อยออกจำหน่ายในช่วงนี้หลายชุด ได้รับความนิยมจากประชาชนในระดับหนึ่ง

ในด้านเพลงลูกทุ่งและเพลงตลกคำเมืองนั้น เขาก็ได้แต่งและบันทึกเสียงควบคู่ไปกับเพลงซอ และในปี พ.ศ. 2534 เพลง ว.2ว.8 ซึ่งเป็นเพลงตลกคำเมืองของเขาก็ได้รับความนิยมอย่างมาก ความนิยมของประชาชนทั่วภาคเหนือที่มีต่อผลงานของบุญศรี รัตนัง ทำให้เริ่มมีคนมาติดต่อให้เขาไปทำการแสดงตามงานเทศกาลและงานบุญต่างๆมากขึ้น และเริ่มมีชื่อเสียงในระดับประเทศ จนได้รับคัดเลือกจากศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ให้เป็นตัวแทนนักร้องเพลงลูกทุ่งภาคเหนือ ให้ไปแสดง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยเมื่อ พ.ศ.2537

4.3.1.2 ความเด่นและลีลาการแสดงของวงดนตรี บุญศรี รัตนัง

เมื่อเปรียบเทียบกับนักร้องเพลงตลกคำเมืองคนอื่นแล้ว ถือว่าบุญศรี รัตนัง เป็นนักร้องที่มีงานแสดงมากที่สุดในช่วงหน้าเทศกาล กล่าวคือนักร้องคนอื่นจะมีงานแสดงประมาณ 10-15 งานต่อเดือน ส่วนบุญศรี รัตนัง จะมีงานแสดงอย่างน้อย 20 งานต่อเดือน และในบางเดือนมีงานแสดงตลอดทั้งเดือน เช่นในช่วงเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ม้งงานเทศกาลต่างๆอยู่ตลอด บุญศรี รัตนัง และทีมงานจะได้รับการติดต่อให้ไปแสดงตามงานเทศกาลหลายๆแห่ง จนแทบไม่มีวันที่ว่างเว้นจากงานแสดง

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทีมงานของบุญศรี รัตนังได้รับการว่าจ้างให้ไปแสดงตามงานเทศกาลต่างๆเป็นจำนวนมาก อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะทีมงานกว่า 30 คน ที่มีประสบการณ์ในการแสดงมายาวนาน ตลอดทั้งการแสดงที่หลากหลายรูปแบบ กล่าวคือ เขามีการแสดงทั้งในรูปแบบการร้องเพลง ประกอบการเดินของหางเครื่องในเพลงลูกทุ่งคำเมือง มีการแสดงการแห่คร้วทวน การตีกลอง และการใช้เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแห่คร้วทวน แสดงประกอบเพลงแห่คร้วทวน ซึ่งถือว่าการแสดงที่ผสมผสานระหว่างความบันเทิงและวัฒนธรรมเข้ากันได้ค่อนข้างลงตัว ในช่วงการแสดงเพลงตลกคำเมืองนั้น เขาก็มีทีมงานต่างประเทศต่างวัย ร่วมแสดงในการแสดงเพลงตลกแต่ละเพลงเป็นจำนวนมาก ทำให้การแสดงมีความหลากหลายในเรื่องตัวแสดง

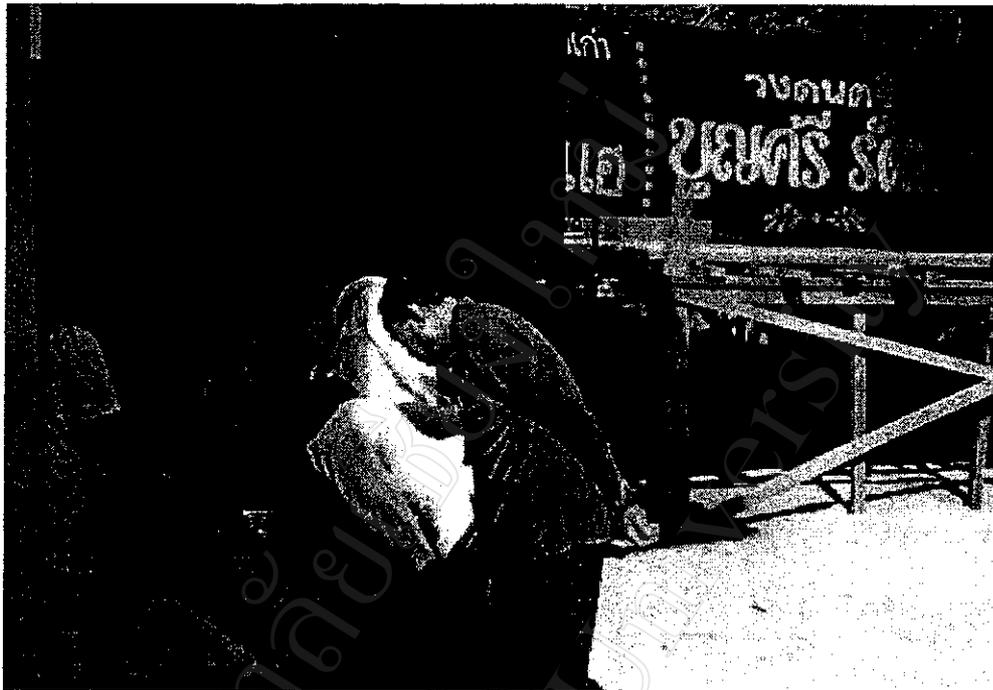
ในส่วนรูปแบบการแสดงโดยรวมของทั้งวง ก็อาจกล่าวได้ว่า ทีมงานของบุญศรี รัตนัง มีการแสดงที่หลากหลายรูปแบบ และค่าจ้างในการแสดงก็ไม่สูง กล่าวคือ เขามีทีมงานคณะละครซอที่สามารถทำการแสดงในช่วงเวลากลางวันตลอดวัน และมีวงดนตรีลูกทุ่งคำเมืองจัดแสดงในเวลากลางคืน ค่าจ้างการแสดงทั้งเวลากลางวันและกลางคืนประมาณ 30,000-40,000

บาท ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานเทศกาล กล่าวคือถ้าเป็นงานบุญหรือการเฉลิมฉลองวัดวาอาราม บุญศรี ก็จะได้รับเงินการแสดงให้พอกับค่าจ้างที่ต้องจ่ายให้กับทีมงานเท่านั้น แต่ถ้าเป็นงานเทศกาล หรืองานบันเทิงที่ผู้จัดขึ้นเพื่อต้องการผลกำไรในการจัดงาน บุญศรี รัตนัง ก็จะคิดค่าจ้างในการแสดงเพิ่มขึ้นอีกระดับหนึ่ง แต่เมื่อเทียบกับการแสดงของนักร้องเพลงค้ำเมืองคนอื่นๆแล้ว นับว่าค่าจ้างแสดงของวงดนตรีบุญศรี รัตนัง เป็นค่าจ้างที่มีราคาถูกกว่ามาก กล่าวคือ ค่าจ้างแสดงของวงดนตรีอื่นเฉพาะการแสดงของวงดนตรีช่วงกลางคืน ประมาณ 20,000-30,000 บาท ซึ่งถือว่าค่อนข้างสูง และสามารถจัดแสดงเฉพาะตอนกลางคืนเท่านั้น

ปัจจัยในเรื่องค่าจ้างการแสดงนี้ อาจถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจว่าจ้างทีมงานของบุญศรี รัตนัง ไปแสดงในงานเทศกาลหรืองานพิธีต่างๆ โดยเฉพาะในงานปอยหลวง (งานเฉลิมฉลองอาคารใหม่ในศาสนสถาน) ซึ่งเป็นงานพิธีที่นิยมจัดให้มีการแสดงทั้งกลางวันและกลางคืน

4.2 ทีมงานของวงดนตรี บุญศรี รัตนัง ขณะจำหน่ายผลงานเพลง
ของบุญศรี รัตนัง บริเวณข้าง ๆ เวทีการแสดง

4.3 แฟนเพลงกำลังให้ความสนใจกับผลงานของบุญศรี รัตนัง
ที่วงจำหน่ายช่วงเวทีกการแสดง ก่อนเริ่มการแสดง

4.3.2 เทพธारा ปัญญามานะ

4.3.2.1 ประวัติ

เทพธारा ปัญญามานะ เป็นชาวเชียงใหม่โดยกำเนิด เกิดเมื่อ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2496 เป็นบุตรชายของแม่จันทร์สม สายธารา ศิลปินพื้นบ้านที่มีความรู้ความชำนาญในการขับขอ สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนไชยโรจนวิทยา จังหวัดเชียงใหม่ สนใจฝึกฝนทางด้านการร้องเพลงและการดนตรีตั้งแต่วัยเยาว์ โดยในช่วงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น ได้ไปสมัครประกวดร้องเพลงตามงานบุญหรืองานเทศกาลต่าง ๆ ที่จัดให้มีการประกวด และได้ไปสมัครเป็นนักร้องในวงดนตรีศรีสมเพชรในประมาณ พ.ศ. 2510 ซึ่งขณะนั้นเขามีอายุเพียง 14 ปี เขาไม่ประสบความสำเร็จในการเป็นนักร้องประจำวงดนตรีศรีสมเพชร เนื่องจากยังขาดประสบการณ์ในการร้องเพลง และยังขาดการฝึกฝนที่ดี จากการสัมภาษณ์เทพธारा ปัญญามานะ (สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2540) เขากล่าวว่าในช่วงประมาณ พ.ศ. 2515 - 2518 นั้น คณะขอของแม่จันทร์สม สายธารา กำลังได้รับความนิยมจากประชาชนในภาคเหนือ

เป็นอย่างมาก เพราะนอกจากแม่จันทร์สมจะเป็นผู้มีความสามารถโดดเด่นในเรื่องการขับขอลแล้ว ก็ยังมีช่างขอลและผู้แสดงตลกประจำวงที่มีความสามารถ และได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นอย่างดีด้วย ยกตัวอย่างเช่น ไอ่แก้ว อีต๋วม (นายสุรินทร์ หน่อคำ และ นางสุจิตรา คำชัด) ตลกคู่ชายหญิงที่มีความสามารถในด้านการขับขอลและการแสดงตลกด้วยลีลาที่โดดเด่นมีชื่อเสียงไปทั่วภาคเหนือ

ในช่วง พ.ศ. 2518 เป็นช่วงที่ทางแม่จันทร์สม สายธารา ประสบปัญหาทางด้านสุขภาพ ทำให้การดำเนินงานคณะขอลต้องชะงักไป เทพธารา ซึ่งขณะนั้นอายุได้ 22 ปี ได้เข้าไปมีบทบาทในการดำเนินงานในคณะขอล ซึ่งถือว่าเป็นคณะขอลที่เริ่มมีการประยุกต์ให้เป็นทั้งคณะขอลและคณะละครขอลในเวลาเดียวกัน กล่าวคือการขอลในอดีต ช่างขอลจะขับขอลประกอบดนตรีโดยไม่มีการหยุดพักจนกว่าจะถึงช่วงของการหยุดพักการขอล แต่เมื่อมีการดัดแปลงให้เป็นละครขอลแล้ว ทางผู้ขับขอลหรือช่างขอลจะขับขอลแล้วหยุดให้ผู้แสดงได้แสดงตามเนื้อเรื่องเป็นช่วง ๆ ไป

เทพธารา กล่าวว่าถึงแม้จะมีการดัดแปลงคณะขอลให้เป็นคณะละครขอล แต่ก็ได้รับความนิยมเพียงระยะหนึ่งเท่านั้น เขาจึงได้ประยุกต์เครื่องดนตรีพื้นเมืองให้สามารถเล่นกับดนตรีสากลตามแบบที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนั้น ผลผสมผสานเข้ากับเพลงลูกทุ่งคำเมือง ที่มีทำนองดัดแปลงมาจากทำนองการขับขอล ตั้งแต่เป็นวงขอลสดจริงขึ้นมาพร้อมกับผู้ที่เคยร่วมการแสดงในคณะขอลของแม่จันทร์สม สายธารา และมีการนำเอาทำนองเพลงลูกทุ่งไทยมาใส่เนื้อร้องเป็นภาษาถิ่นบ้านทีกเทปออกจำหน่ายในชื่อชุดซอติสโก้ แต่ก็บันทึกเทปเพลงในแนวนี้ออกจำหน่ายเพียง 2 ชุด คือเทปซอซอติสโก้ และซอติสโก้ 2 แต่ก็ไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร จึงได้เปลี่ยนแนวจากเพลงซอสดจริงมาเป็นเพลงลูกทุ่งคำเมือง โดยตั้งชื่อวงว่า วงสายธาราคอมโบ้ ออกเทปเพลงคำเมืองในชื่อชุดคำเมืองซุเปอร์เซล เขาแต่งเพลงและได้บันทึกเสียงออกจำหน่ายใน พ.ศ. 2525 แต่ก็ได้รับความนิยมในวงจำกัด กอปรกับในช่วง พ.ศ. 2525 นั้น บุญศรี รัตนัง กำลังได้รับความนิยมจากเทปเพลงคำเมืองชุดแรก คือชุดลูกอดม่อบได้ นั่นเอง จึงทำให้กระแสความนิยมเพลงคำเมืองมุ่งไปที่บุญศรี รัตนัง เป็นหลัก

แต่หลังจากที่เทพธารา ได้บันทึกเทปเพลงลูกทุ่ง "คำเมืองซุเปอร์เซล" ชุดต่อ ๆ มา เขาก็เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น จนถือได้ว่าเป็นหนึ่งในจำนวนนักร้องเพลงคำเมืองที่ได้รับความนิยมไปทั่วภาคเหนือ โดยเขาได้บันทึกเทปคำเมืองซุเปอร์เซลออกมาถึง 5 ชุด ในช่วง พ.ศ.

2525 - พ.ศ. 2527 และใน พ.ศ. 2529 ก็ได้บันทึกเทปชุดโซวีเดียวเทพธारा (ซอนานาชาติ) ออกมาจำหน่ายและได้รับความนิยมในระดับหนึ่ง

นอกจากจะแต่งเพลงให้กับตนเองแล้ว เทพธารายังได้แต่งเพลงให้กับวงดนตรีและนักร้องคนอื่น ๆ ด้วย เพลงที่เขาแต่งให้กับวงดนตรีอื่นและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ได้แก่ เพลง "ไอ้หนุ่มคอยเต่า" ซึ่งแต่งให้กับวงนกแล วงดนตรีเด็กของจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้รับความนิยมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศเป็นอย่างมาก ในช่วงทศวรรษ 2520 วงดนตรีเด็กอีกวงหนึ่งที่เทพธाराเป็นผู้แต่งเพลงให้ ได้แก่ วงดนตรี "เดอะม้ง" ซึ่งก็ได้รับความนิยมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศไม่น้อยเช่นกัน

หลังจาก พ.ศ. 2530 เทพธารากล่าวว่าเขาเกิดความเบื่อหน่ายวงการเพลงคำเมือง คิดที่จะเลิกแต่งเพลงและเลิกร้องเพลง จึงหันไปประกอบอาชีพรับจ้างในบริษัทเอกชน แต่ก็ทำงานอยู่ได้เพียงปีเศษ มีเพื่อนรุ่นน้องมาชักชวนให้เขากลับไปสู่วงการเพลงคำเมืองอีกครั้ง เขาจึงได้เริ่มแต่งเพลงชุดใหม่ ทั้งแต่งให้กับตนเองและนักร้องคนอื่น ๆ เช่น วิฑูรย์ ใจพรหม นอกจากนี้เขายังได้บันทึกเทปเพลงลูกทุ่งคำเมืองในชื่อชุด "คำเมืองบันลือโลกชุดที่ 1" ใน พ.ศ. 2535 ซึ่งก็ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

เทพธारा กล่าวว่าเทปเพลงคำเมืองชุดคำเมืองบันลือโลกชุดที่ 1 นี้เป็นเทปที่ทำให้เขามีรายได้จากการออกเทปมากที่สุด กล่าวคือทางผู้ผลิตเทปชุดนี้ได้ชำระเงินให้กับเขาในการบันทึกเทปชุดนี้ถึง 60,000 บาท ซึ่งเขาไม่เคยได้รับเงินมากขนาดนี้มาก่อน

ใน พ.ศ. 2535 นั้นเป็นช่วงที่เพลง ว.2 ว.8 ของบุญศรี รัตนัง กำลังได้รับความนิยมไปทั่วภาคเหนือ ความนิยมของประชาชนที่มีต่อเพลงนี้เป็นเสมือนปัจจัยสำคัญที่ช่วยปลุกกระแสความนิยมเพลงคำเมือง และเพลงตลกคำเมืองให้คืนกลับมาสู่ความนิยมของประชาชนได้อีกครั้งหนึ่ง

ในระหว่าง พ.ศ. 2535 - พ.ศ. 2539 เทพธाराได้บันทึกเทปเพลงคำเมืองบันลือโลกออกจำหน่ายทั้งหมด 6 ชุด และได้รับความนิยมจากประชาชนในระดับดี โดยเฉพาะเพลงบุญทา

มือถือ ซึ่งอยู่ในเขตการค้าเมืองบันลือโลกที่ออกจำหน่ายใน พ.ศ. 2537 ได้รับความนิยมไปทั่วภาคเหนือ

4.3.2.2 ความเด่นในการแสดงของ เทพธारा ปัญญามานะ

ความแตกต่างของเพลงตลกคำเมืองของเทพธारा ปัญญามานะ เมื่อเทียบกับ บุญศรี รัตนัง และวิฑูรย์ ใจพรหม จะพบว่าเพลงตลกส่วนใหญ่ของเทพธारा จะเป็นเพลงตลกที่แปลงมาจากเพลงลูกทุ่งไทยหรือละครโทรทัศน์ที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนั้น เช่น เพลง เปาบุ้นจิ้น ดัดแปลงมาจากละครโทรทัศน์เรื่องเปาบุ้นจิ้น เพลงมนต์รักเหล่าขาวดัดแปลงมาจาก เพลงมนต์รักลูกทุ่ง เพลงประกอบละครโทรทัศน์เรื่องมนต์รักลูกทุ่ง และเพลงไอ้ฤทธิกันแบล็ค ที่ดัดแปลงมาจากภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ เป็นต้น

เทพธारा กล่าวว่าการเล่นของเขาในแต่ละครั้งนั้น จะเป็นการแสดงที่ไม่ได้มีการเตรียมรายการเอาไว้ล่วงหน้า แต่จะเป็นการแสดงที่แสดงไปตามสถานการณ์ของงานแต่ละงาน เขาจะสังเกตความต้องการของผู้ชมเป็นหลักว่าชอบเพลงแบบไหน ก็จะแสดงตามที่คนดูชอบ เช่น ในงานการแสดงที่มีผู้ชมจำนวนมากออกมาเต้นหน้าเวทีตอนที่เขาร้องเพลงประกอบการเดินทางเครื่อง และยังขอให้เขาร้องเพลงในจังหวะที่เหมาะสมกับการเต้น เขาก็จะร้องเพลงลูกทุ่งที่มีจังหวะเร็วตลอด ไม่มีการร้องเพลงตลกคำเมืองที่ต้องหยุดพูดเป็นช่วงยาว และในบางงานหากกำลังอยู่ในช่วงที่กำลังร้องเพลงประกอบการเดินทางเครื่องอยู่ แล้วมีผู้ชมขอให้เล่นเพลงตลกคำเมือง เขาก็จะเล่นตามคำขอของผู้ชม

ความโดดเด่นทางด้านการเล่นของเทพธारा จะอยู่ที่ทีมงานทั้งหมดของเขา เพราะนอกจากเขาจะเป็นนักร้องนักแสดงนำแล้ว เขายังมีโฆษกและนักจัดรายการวิทยุชื่อดังของภาคเหนือมาร่วมทีมงานด้วยถึง 2 คน คนแรกคือ ขวัญใจ สุริยัน (ประสิทธิ์ จินาจันทร์) นักจัดรายการเพลงลูกทุ่ง และนักแต่งเพลงที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับไปทั่วภาคเหนือมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2529 ถึงปัจจุบัน

นักจัดรายการวิทยุซึ่งเป็นที่รู้จักไปทั่วภาคเหนืออีกคนหนึ่งที่มาร่วมงานการแสดงกับเทพธारा คือ นิพนธ์ สุวรรณรังษี นักจัดรายการเพลงสตริงและเพลงลูกทุ่งทางสถานีวิทยุเสียงสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2534 ถึงปัจจุบัน

4.4 เพชรารดา ปัญญามานะ (ยืนกลาง) กล่าวทักทายผู้ชมร่วมกับ ขวัญใจ สุริยัน
(ประสิทธิ์ จินาจันทร์) หลังการร้องเพลง

4.3.3 วิฑูรย์ ใจพรหม

4.3.3.1 ประวัติ

วิฑูรย์ ใจพรหม เกิดเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2505 ที่บ้านเหล่าบะก้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบ้านเหล่าบะก้อย บิดา มารดา ประกอบอาชีพทำนา มีบุตรทั้งหมด 5 คน โดย วิฑูรย์ ใจพรหม เป็นคนสุดท้อง ด้วยนิสัยรักการร้องเพลงมาตั้งแต่เด็ก เขาได้ฝึกฝนการร้องเพลงด้วยตนเอง แม้ต้องได้ช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพทำนาก็ไม่ได้ถือเป็นอุปสรรค เช่น ยามเลี้ยงควายก็สามารถฝึกฝนการร้องเพลงได้ โดยเป็นไปในลักษณะ "ร้องเพลงตามหลังควาย" นั่นเอง

การมีใจรักทางด้านการร้องเพลงประกอบกับการหมั่นฝึกฝนอยู่เสมอ ทำให้เขาสามารถชนะเลิศการประกวดร้องเพลงลูกทุ่ง ได้รางวัลที่ 1 เมื่ออายุ 18 ปี (ประมาณ พ.ศ. 2523) ใน

ยุคนั้นนักร้องที่ได้รับความนิยม คือ สายัณห์ สัญญา พจนารายณ์ น้ำอ้อย พรวิเชียร สดใส ร่มโพธิ์ทอง บานเย็น รากแก่น ขวัญชัย เพชรร้อยเอ็ด ศรเพชร ศรสุพรรณ เป็นต้น เพลงที่วิฑูรย์ ใจพรหม นำมาร้องในตอนนั้น ได้แก่ เพลง "จำปาสามต้น" ของ สายัณห์ สัญญา

หลังจากที่ชนะเลิศการประกวดร้องเพลงลูกทุ่งแล้ว วิฑูรย์ ใจพรหม เริ่มต้นการทำงานโดยทำงานกับคณะรำวงเป็นกองเชียร์รำวง ช่วงนั้นจึงเป็นช่วงที่มีโอกาสฝึกฝนตนเองทางด้านมาร้องเพลงอย่างจริงจัง ก่อนที่จะเข้าสู่การเป็นนักร้องอาชีพอย่างแท้จริง เมื่อประมาณ พ.ศ. 2528 (อายุ 23 ปี) โดยร้องเพลงประจำตามร้านอาหารในตัวอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แต่แนวการร้องเพลงกลับเปลี่ยนไปจากแนวเดิมที่เคยร้องเพลงลูกทุ่ง เพลงที่เขาถนัดในช่วงนั้น เป็นเพลงเพื่อชีวิต เช่น เพลงคาราบาว เป็นต้น

เขาหันมาร้องเพลงคำเมืองในปี พ.ศ. 2533 เนื่องจากได้รับการชักชวนจาก เพ็ญธรา บัญญามานะ และเจ้าของบริษัททิพเนตร เอนเตอร์ไพรส์ ซึ่งครั้งแรกเป็นการร้องเพลงบันทึกเทป 2 ม้วน คือ เพลงอมตะล้านนา "คู่พันห้า" และ "จาวเหนื่อรวมใจ" แต่ไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร

ถึงแม้ว่าวิฑูรย์ ใจพรหม จะยึดเพลงแนวเพื่อชีวิตเป็นหลักในการร้อง แต่เขาก็มีลีลาและความสามารถเฉพาะตัวในการแสดงออกที่เป็นเอกลักษณ์ และสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชมได้อย่างมีอรรถรส เช่น การร้องเพลง "วณิพก" ของวงคาราบาวนั้น เขาจะแต่งกายเป็นวณิพกให้เข้ากับเนื้อหาเพลง นอกจากนี้ยังกล้าแสดงออกโดยการร้องไปและถือขันไปขอบริจาคเงินจากผู้ชมตามโต๊ะอาหาร อันเป็นการเรียกเสียงหัวเราะ และสร้างความบันเทิงแก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งเมื่อขวัญใจ สุริยัน นักจัดรายการชื่อดังของภาคเหนือ ได้มาพบเห็นการแสดงและเกิดความประทับใจ จึงชักชวนให้เข้าสู่การร้องเพลงบันทึกเทปออกจำหน่ายอีกครั้งหนึ่ง

4.3.3.2 ความเด่นและลีลาในการแสดงของวิฑูรย์ ใจพรหม

นอกจาก วิฑูรย์ ใจพรหม จะเป็นนักร้องและนักแสดงที่มีความสามารถมากแล้ว เขายังมีทีมงานที่มีความสามารถและมีประสบการณ์ยาวนาน ทีมงานที่ร่วมแสดงประกอบเพลงตลกคำเมืองของเขาก็คือ ประพันธ์ แก้วเก้ และ ประทีน สุกใส การแสดงร่วมกันของทั้ง 3 คน สามารถ

เรียกเสียงหัวเราะจากผู้คนได้ตลอด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นพรสวรรค์และเทคนิคการแสดงส่วนบุคคล ที่ทำให้ลีลาการแสดงของเขาและทีมงานสามารถเรียกเสียงหัวเราะจากคนดูได้ตลอด

ขวัญใจ สุริยา (ประสิทธิ์ จินาจันทร์) ผู้ที่แต่งเพลงส่วนใหญ่ให้กับวิฑูรย์ กล่าวว่า ถึงแม้ว่า วิฑูรย์ ใจพรหมจะเริ่มต้นอาชีพการร้องเพลงจากเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิตเป็นหลัก แต่เขาก็มีลีลาและความสามารถเฉพาะตัวในการแสดงออกที่เป็นเอกลักษณ์ และสามารถสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชมได้อย่างมีอรรถรส เช่นในการร้องเพลง"วนิพก"ของคาราบาว ซึ่งเป็นเพลงแนวเพื่อชีวิต วิฑูรย์ ได้แต่งกายแบบวนิพกเพื่อให้เข้ากับเพลง และถือขันไปขอบริจาคเงินกับผู้ชมในขณะที่กำลังร้องเพลงด้วย อันเป็นการเรียกเสียงหัวเราะ และสร้างความบันเทิงแก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี

ขวัญใจกล่าวว่า เมื่อวิฑูรย์ ใจพรหม เป็นนักร้องเพลงตลกคำเมือง และได้ร่วมแสดงกับ ประพันธ์ แก้วเก๋ ช่างซอ นักแต่งเพลงและนักแสดงตลกที่มีความสามารถ และประสบการณ์การแสดงมานานกว่า 20 ปี ก็ยังทำให้การแสดงตลกของทั้งคู่ มีความโดดเด่นและได้อรรถรสมากยิ่งขึ้น เนื่องจากวิฑูรย์ ใจพรหม มีพรสวรรค์ในด้านการร้องเพลง มีความกล้าในการแสดงออกได้หลายบทบาท ส่วนประพันธ์ แก้วเก๋ มีพรสวรรค์ในด้านการตลกเสียงเป็นบุคคลได้หลายวัย โดยเฉพาะการตลกเสียงเป็นชายแก่ เมื่อทั้งสองคนได้แสดงร่วมกันแล้ว แม้แต่ตนเองที่เป็นผู้แต่งเพลงให้กับทั้งคู่ และรู้เนื้อหาเพลงรวมทั้งมุขตลกต่างๆในเพลงหมดทุกประการ ก็ยังอดหัวเราะไปกับลีลาการแสดงของทั้งคู่ไม่ได้

จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสามารถและปฏิภาณในการแสดงที่โดดเด่นของ วิฑูรย์ ใจพรหมและทีมงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีผู้นิยม และว่าจ้างให้ไปแสดงตามงานเทศกาล และงานพิธีต่างๆอยู่ตลอด

4.4 รูปแบบของการแสดงเพลงตลกคำเมืองในงานประเพณี

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะพูดถึงเพลงตลกคำเมืองในบริบททางการแสดง ซึ่งเป็นการนำตลกคำเมืองในรูปของเทป มาปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอไป คือเป็นรูปแบบของวงดนตรี มีหางเครื่อง นักดนตรี รวมไปถึงตัวนักร้องในแต่ละลำดับการแสดง คือปล่อยตัวนักร้องในวงร้องไปเรื่อยๆจนถึงเวลาที่นักร้องเพลงตลกคำเมืองจะออกมาทำการแสดง จะต่างจากดนตรีลูกทุ่งทั่วไปตรงที่มีการร้องเพลงสลับกับการแสดงละครตลก ตัวแปรที่เพิ่มก็คือบุคคลในฐานะตัวละคร โดยนักร้องจะทำ

การร้องนำในส่วนของบทร้อง และส่วนของการแสดงจะประยุกต์จากส่วนที่เป็นบทสนทนาในเพลงนั่นเอง

การแสดงบนเวทีของดนตรีเพลงตลกคำเมือง มีรูปแบบการแสดงเช่นเดียวกับการแสดงวงดนตรีลูกทุ่งทั่วไป การแสดงทั้งหมดจะใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง โดยเริ่มการแสดงเมื่อเวลาประมาณ 20.00 น. และสิ้นสุดการแสดงเมื่อเวลาประมาณ 24.00 น. โดยสามารถแบ่งการแสดงออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ๆได้ดังนี้

4.4.1 การแสดงช่วงที่ 1

การแสดงช่วงที่ 1 นี้จะเริ่มแสดงเมื่อเวลาประมาณ 20.00 น. หลังจากที่ผู้ดำเนินรายการได้มีการกล่าวทักทายผู้ชม และกล่าวย้ำถึงรายการแสดงต่างๆที่น่าสนใจ ตลอดทั้งการแสดงของนักร้องหัวหน้าวงดนตรี ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงทั้งหมดแล้ว ก็จะเป็นการร้องเพลงประกอบการเดินของหางเครื่อง โดยนักร้องในวงดนตรี เพลงที่นำมาร้อง ส่วนใหญ่เป็นเพลงลูกทุ่งที่กำลังได้รับความนิยม โดยการร้องแต่ละช่วงจะร้องช่วงละประมาณ 3-4 เพลง และตลอดการแสดงทั้ง 2 ชั่วโมง จะเป็นเพลงเหล่านี้ทั้งหมดประมาณ 18-25 เพลง จำนวนเพลงที่สามารถร้องได้มากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับความยาวของเพลงแต่ละเพลง และรายการของการประกาศต่างๆที่แทรกเข้ามาระหว่างการแสดง

4.4.2 การแสดงช่วงที่ 2

การแสดงช่วงที่ 2 นี้จะเริ่มเวลาประมาณ 22.00 น. จะเป็นการแสดงช่วงสำคัญ เพราะจะเป็นการแสดงของหัวหน้าวงดนตรีแต่ละวง โดยที่การแสดงช่วงนี้ จะเป็นการร้องและแสดงประกอบเพลงตลกคำเมือง โดยที่นักร้องหัวหน้าวงแต่ละวง จะเป็นผู้แสดงหลักในแต่ละเพลงด้วย การแสดงแต่ละช่วงของเพลงจะใช้เวลาค่อนข้างมาก เนื่องจากมีผู้แสดงประกอบหลายคน ต้องมีการเตรียมฉาก เตรียมอุปกรณ์ และการแสดงของผู้แสดงเกือบทั้งหมด จะให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ปัจจุบันในขณะที่กำลังแสดงด้วย กล่าวคือ เมื่อมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยรอบเวทีการแสดง ที่สามารถจะนำเข้ามาสู่การแสดงได้ ทางผู้แสดงก็จะดึงเข้ามาเป็นส่วนประกอบของการแสดงบนเวที สิ่งเหล่านี้

เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การแสดงในช่วงที่ 2 นี้ สามารถแสดงได้จำนวนเพลงที่จำกัด โดยสามารถแสดงได้เพียง 3-5 เพลงเท่านั้น

ความจำกัดในเรื่องจำนวนเพลงนี้ ขึ้นอยู่กับการแสดงแทรกในแต่ละช่วงเพลง ที่ทางนักร้องและนักแสดงจะแทรกการแสดงเข้าไปในแต่ละช่วงว่าจะมากน้อยเพียงใด ซึ่งปกติแล้วจะแทรกการแสดงเข้าไปค่อนข้างมาก เพราะถือว่าการพูดแทรกหรือแสดงแทรกในเพลงนี้ เป็นช่วงที่ทางนักร้องและนักแสดงได้มีโอกาสในการพูดคุยกับผู้ชมไปด้วยในเวลาเดียวกัน ช่วงการแสดงยังเป็นช่วงเวลาที่สามารถดึงเอาผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงได้ และสามารถใช้นิธิบทในการแสดง มาประกอบการแสดงได้อย่างหลากหลาย

การแสดงในแต่ละช่วงการแสดงจึงใช้เวลาประมาณ 8 นาทีเป็นอย่างน้อย และในเพลงตลกส่วนใหญ่ที่ทางนักร้องนำมาร้องนำมาแสดงนั้น จะมีการแสดง 3-4 ตอน เพลงหนึ่งเพลงจึงใช้เวลาทั้งการร้องและการแสดงตลกประมาณ 30 นาทีเป็นอย่างน้อย

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า บทสนทนาในเพลงตลกคำเมือง มีลักษณะคล้ายบทละครวิทยุ ที่คงบทไว้ตายตัว แต่เมื่อไปอยู่ในการสด จะสามารถลดทอนหรือเปลี่ยนแปลงบทได้ตามบริบทของการแสดง หรือเหมือนเรื่องเล่ามุขปาฐะ

จากการสังเกตการแสดงสด พบว่าเพลงๆเดียวกัน เมื่อไปอยู่ในการแสดงสดนั้น สามารถแตกต่างจากบทพูดที่อยู่ในรูปเทปเพลง จนแทบจะเหลือแต่เค้าโครงเท่านั้นที่ยังเหมือนกัน โดยที่บทร้องยังคงเหมือนในเทปเพลงทุกประการ

ดังตัวอย่างที่จะเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของเพลง "ผัวๆเมียๆ" ของวิฑูรย์ ใจพรหม ในเทป กับในการแสดงสด จะเห็นได้ว่า การแสดงสดนั้น ผู้แสดงสามารถใช้คำหยาบโลนได้เต็มที่ ไม่ต้องใช้คำในลักษณะการเลียงคำ หรือคำในลักษณะคำที่เป็นสัญลักษณ์แทนคำหยาบโลนเหมือนในเทปคาสเส็ท

(ตัวอย่าง)

จากเทพ

เพลงผ้าๆเมี้ยนี่ เป็นเพลงที่มีเนื้อหากล่าวถึงชีวิตผ้าเมี้ยน ที่เปรียบเสมือนลิ้นกับฟัน คือมักจะมีการกระทบกระทั่งกันอยู่เสมอ ความขัดแย้งเล็กๆน้อยๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ โดยความขัดแย้งที่พบในเพลงนี้ เช่น การที่ภรรยาไม่ยอมให้สามีไปเยี่ยมเยียนเพื่อนฝูงหรือพ่อแม่ การไม่ยอมทำอาหารการกินที่สามีชอบ อันเป็นการกระทำที่ต้องการเอาชนะสามี แต่เมื่อสามีเสียชีวิตไปแล้วจึงเกิดสำนึกได้ว่า ตนไม่ได้ปรนนิบัติสามีให้ดีที่สุด.

(ร้อง)

เป็นหนุ่มก็กลุ่มหัวใจ อีแม่บอกไว้หาเมียดีกว่า เชื่อแม่เถอะบ่าหาล้า ถ้าบ่าช่างหา แม่จะหาหื้อเอง รักแม่ทวยใจ แม่ว่าขอแม่ช่วยหาวันที่เฮงๆ จะได้สะไก้คนเก่ง แม่จะได้ร้องเพลงกล่อมหลานน้อยนอน

(พูด)

เมีย : แต่งตัวไปไหนเหมะเหมาะา ตั้งแต่แต่งงานกันมาเนี่ย บ่าหันอยู่กับบ้านกับช่องสักเทื่อ ถ้าไปเจอดีแน่

ผัว : โหะ ฮาจะไปหาเพื่อนนา นิดเป็นไวนา

เมีย : บ่าไป

ผัว : ไอ้อ ก็จะไปบ่าไปได้นา อ้ายจะเสี่ยคำอู้ เดียวเขาจะว่าอ้ายกลัวเมียเนี่ย

เมีย : บ่าไปๆๆ เพื่อนหาเลี้ยงสุกาหา ถ้าสุจะไปนา ขนเสื้อผ้าไปทวย จะไปบีกมาเน้อ

ผัว : เอ อู้เบาๆก่า อายชาวบ้านเป็น บ่าไปก็บ่าไปก่า อ้ายจะอาลูกไปหา อีแม่นี่

เมีย : บ่าหื้อไป รักอีแม่จะมาแต่งงานกับข้ายะหยัง หื้อ ยังบ่าอยู่กับอีแม่พูน

ผัว : คับๆๆ

เมีย : อะหยังๆ คับๆ ขึ้นเสียงกาเนี่ยหรือ

ผัว : เดียวเนี่ยมันคับถอดยาก บ่าไปก็บ่าไปก่าไอฮีย

เมีย : ฮื้อ บอกหื้อฟังกันพองกา

(ร้อง)

เป็นบ่าวบ่าเคยทุกซี้ใจ แต่งงานแล้วโยหัวใจเราอ่อน เมียเรามั่นคนใจร้อน ต้องคอยสั่งสอนหื้อเข้าสังคม ออกไปนอกบ้านบ่าได้ก็ไม่เป็นไร ขวัญใจจะไปจ่ม อ้ายใครกินไก่อต้ม ลาบขมๆ ใสดีหื้ออ้ายก่า

(พูด)

ผัว : น้องๆ วันนี้ย้ายบ้านไปไหนนา จะอยู่บ้าน ไคร่อยากกินไก่ต้มล่าๆ เอาปะนาวบิบได้เหมาะซัก
คาบหน้าน้อง

เมีย : หื้อ บ่ากินละนา บ่านาวแพง ไก่ก็หลกขนยาก

ผัว : เอ้อ อันก็ไปกาต ไปซื้อจิ้นควายมาลาบขมๆ ซักกำเมาะ

เมีย : โห บ่าเดี่ยวนาเป็นบ่ากินกันแล้ว สัตว์ใหญ่่นาอ้าย เป็นกินเจกัน

ผัว : โคะ อันก็เอาไข่มาทอดซักสองแค้นแป๊ะ

เมีย : ฮี ร้านขายของเป็นปิด

ผัว : ก็ไซในรางหั้นล่อ ก็พอมีล่อ

เมีย : ไข่พักพัก พอออกลูกแล้ว มีกำไข่ร้อน จะกินอยู่กา

ผัว : โคะ มีเมียโดยเป็นทิ้งเทื่อ หยังมาคร้านอ้อล่าเหลือ เกินๆ

เมีย : น่าจะรูตั้งเมินแล้ว เป็นหยังอ้อตั้งแต่แรกแย้ม

ผัว : อ้อ หื้อ บัด

เมีย : อะหยัง บัด อะหยัง

ผัว : ตบยุง

(ร้อง)

แม่จ๋าเราบ่าโทษอ้อแม่ เพราะรักแท้ๆ แม่ถึงได้ทำ มีเมียแล้วมันถล่า อะว่าเป็นกรรมของลูก
สร้างมา วาสนาเรามันน้อย จะตายละลูกน้อยเหยียละกำ วันนั้นเราไปโรงยา หมอบอกว่าเป็น
หัวใจโต หมอบอกว่าจะหัวใจวาย

(พูด)

เมีย : อ้ายเหย ขอไปสูที่ขอบๆเน่อ หื้อไปตีมาตีเน่ออ้าย หื้อๆ

เพื่อนบ้าน : ไปตีมาตีอะหยัง คนตายไปแล้ว ยามเมื่อเป็นเป็นคนนี้ เป็นจะไปไหนก็บ่าหื้อไป

อ้อ โอี้ย หยังเป็นมัดคอหมาหน้อยไฉ่น้อ

เมีย : นี่เน่ออ้ายเน่อ ของกินที่อ้ายชอบ ไก่ต้ม สบขมๆใส่เพี้ยหัวดี ไข่ทอด ไข่ดาว ไข่ลูกเขย ระเบิด
เน่อไซ ที่อ้ายชอบกินเหยนี้ ถ้าจาง น้ำปลาเมินี่เน่ออ้าย ฮื้อๆ

เพื่อนบ้าน : เอ้อเอี้ย บ่าถ้าไปเคาะข้างหล่องเหน่ออ้อเหย ขอมันออกมาโข่งโข่งเทอะ ฮาว่าล่นกัน
หมคนี่ ฮากี่ล่นเหมือนกันเหมาะ ฮี บ่าถ้าให้เหมาะ เมียไฉ่ผัด นึกว่ามันจะลุกขึ้นมากินละกำ มีกำ
แมงงนตอมโหว่งๆ ยามเมื่อเป็นเป็นคนนี้ เป็นเป็นอยากใครกินหยังก็บ่าหื้อกินลู่

เมีย : หื้อๆ เฮอๆ

เพื่อนบ้าน : เอ่อนั้น ให้เข้าไปๆ บ่าทำให้ลู่ ข้าขอเทอะ ฮาขอเทอะ บ่าเกินสามวันเจ็ดวัน

ฮาว่าทาปากแดงบั้งหลัง เขียนคิ้วโข่งโข่งเน่งละนีฮี

เมีย : บ่าท่ามาซ้ำเต็ม...บ่าแน

เพื่อนบ้าน : ฮ่า หั่นก้อ กูว่าแล้ว จาบ่าดีก็ไอที่ซบรอลากไปส่งน้ำแข็งที่ป่าห้วน่าหลู้อี่เฮ้ย

เมีย : ยังรู้

เพลงเดียวกันจากการแสดง

จะเห็นว่าในการแสดงสดนั้นจะมีบทพูดที่แตกต่างไปมากจนแทบจะไม่เหลือเค้าโครงบทพูดเดิมไว้ ที่คงไว้เป็นเพียงโครงเรื่องหลักที่แสดงถึงความขัดแย้งของตัวละครเท่านั้น การให้คำหยาบโจน ได้มีการใช้คำโดยตรง ไม่มีการเลี่ยงไปใช้คำโดยอ้อม เช่น คำ อีฮ่าที่เหี่ยว เป็นต้น

(ตัวอย่าง)

(พูด)

ผัว : ผัวๆเมียๆ ธรรมดาของโลก

เมีย : อะหยังอ้ายจ้อย

ผัว : อู้กันเนี่ย

เมีย : อู้กับไผ

ผัว : อู้คนเดียว

เมีย : เออเนี่ย อ้ายจ้อย อ้ายจ้อยเอาสตางค์หื้ออ้ายเฮือนยืมแมนก้อ

ผัว : เอออ้ายเอาหื้อมันยืมกะ

เมีย : อ้ายจ้อยเอาหื้อยืมเท่าใด

ผัว : เก้าพัน

เมีย : เท่าใดกอ

ผัว : เก้าพัน

เมีย : สตางค์ทึงเก้าพันก่อนหนา

ผัว : อือ

เมีย : สุนี่ทึงเกินแท้ๆ สตางค์ทึงเก้าพันก่อน เอาสตางค์หื้อเป็นยืมก้อบ่าบอกหื้อซำรู้ เอาสตางค์ไปกินเหล้าเล่นซู้ก้อบ่าอู้หื้อฟัง ที่ซำขอเงินสองพันซื้อหนังสือหื้อลูก สุนี่เป็นจ่มเป็นเดียด กูใคร่ปาดคอ ผัวน้อผัว

ผัว : มึงเฮ้ย ถ้าฮาบ้างอันใจแนบๆ เมื่อคืนฮาจะตื่นตั้งปะ

เมีย : หยั่งบ่าตื่นตั้งลองกำ

ผัว : เอ้อ มันเอาแท้ เรากินเหล้าดีกว่า เมาเหล้าบ่า ไม่ใหญ่ก็ขอให้ยาว ไม่ยาวก็ขอให้ใหญ่ ซาตินี้ มันเล็กเกินไป ซาติน้ำเกิดใหม่ ไม่ใหญ่ก็ขอให้ยาว

เมีย : ผอบ่าวอกเนี้ย ใหญ่ๆยาวๆอยู่หั่นนอ

ผัว : ไม่ธรรมดา ไม่ธรรมดา ไม่ธรรมดา เมียของฮาใหญ่เพ้ ไม่ลอกก็ขอให้รวย ไม่รวยก็ขอให้ลอก ที่วันซึกเข้าซึกออก ถ้าไม่ลอกก็ขอให้รวย

เมีย : อันนะ เพลงมันม่วนกับไอนี้แท้ะ

ผัว : ลุน เปิดประตูหื้ออ้ายกำ ลุน เปิดประตูหื้ออ้ายกำ คุณลุนเปิดประตูหื้ออ้ายกำ อีลุน อีฮ่าหีเหี้ยว เปิดประตูหื้อฮากำ

เมีย : ผอไอนี้ว่าฮาหีเหี้ยว บ่าเปิดๆ เรือนหลังนี้บ่าได้แบ่งไว้รับซี้เหล่า

ผัว : มึงจะเปิดกว่าบ่าเปิดหา

แม่เมีย : โฮะ ผัวอีลุนเหย บ่าทำไปตึนาเรือน เมื่อค้ำเมื่อคืนเดียวเหล็กกนจะปักตึนอีแม่ ถ้าแจ้งค่อยดีลูก

ผัว : แม่เมียบ่าเกี่ยว

แม่เมีย : โฮะ อีลุน มึงหยั่งบ่าเปิดประตูหื้อผัวมึงเหี้ยว

เมีย : เราบ่าเปิด อีแม่จะไปปาก ผัวเราบ่าไซ้ผัวอีแม่

แม่เมีย : เอ้อเหย ซึ้นสัมผัสก่อพอกเกลือ เอาเข้าไปแม่ เอาเข้าไป

4.5 การเลือกเพลงมาใช้ในการแสดงเพลงตลกคำเมือง

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า เพลงที่นำมาแสดง จะเลือกใน 2 ลักษณะ คือ เลือกจากเพลงที่ได้รับความนิยม และเลือกเพลงตามสถานการณ์

4.5.1 เพลงที่ได้รับความนิยม นักร้องจะนำเอาเพลงที่เป็นที่นิยมในช่วงเวลานั้นมาขับร้อง ตัวอย่างเช่น วิฑูรย์ ใจพรหม จะใช้เพลง “เพียงดังกำเริบ” “ปักกะตึน” “แมวโพงหลงห้อง” “ครั้งหนึ่งในชีวิต” “ลูกกวนตัวผัวกวนใจ” “15 ตุลา วันเลิกเมีย” เป็นต้น บุญศรี รัตนัง จะใช้เพลง “เมียบ่ารู้ใจ” เป็นต้น เทพธारा ปัญญามานะ จะใช้เพลง “บุญทามือถือ” “อู้บ่าวอู้สาว” เป็นต้น ซึ่งเพลงเหล่านี้ล้วนแต่เป็นเพลงที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย เป็นที่รู้จักกันดีของผู้ฟังในช่วงเวลานั้น

4.5.2 เพลงที่สอดคล้องกับสถานการณ์ นอกจากการคัดเลือกเพลงที่ใช้ในการแสดง จากเพลงที่ได้รับความนิยมแล้วนั้น ผู้วิจัยยังพบอีกว่า นักร้องเพลงตลกคำเมือง ไม่ว่าจะเป็น วิฑูรย์ ใจพรหม, เทพธारा ปัญญามานะ และบุญศรี รัตนัง จะคัดเลือกเพลงที่นำมาใช้ในการแสดง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะของงานนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น การแสดงของวิฑูรย์ ใจพรหม ในงานแต่งงานที่บ้านบวกรก อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ วิฑูรย์ ใจพรหม คัดเลือกเพลงที่เกี่ยวกับความรัก หรือเกี่ยวกับครอบครัวมาขับร้อง เพื่อความเหมาะสมตามสถานการณ์ในงานแต่งงานนั้น และยังช่วยสร้างมุขตลกให้เกิดความครื้นเครงในงานอีกด้วย

ในการแสดงครั้งหนึ่ง ๆ นั้น นักร้องเด่นของวง จะออกมาขับร้องเพลงประมาณ 3 ถึง 5 เพลงเท่านั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดทางด้านเวลา ตัวอย่าง เช่น การแสดงของวงดนตรีเอส เอ็น โปรโมชัน ที่มีวิฑูรย์ ใจพรหมเป็นนักร้องเด่นของวง ในเวลาที่แสดงประมาณ 2 ชั่วโมง วิฑูรย์ ใจพรหม ได้ออกมาร้องเพลงตลกคำเมืองเพียง 2 เพลงเท่านั้น ได้แก่เพลงเพียงด่ากำเริบ และเพลง ปักดิน ส่วนการแสดงของ บุญศรี รัตนัง ในเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง จะเป็นการขับร้องเพลงลูกทุ่ง คำเมืองเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการขับร้องเพลงตลกคำเมืองประกอบการแสดงมุขตลกเพียง 2-3 เพลงเท่านั้น ทั้งนี้โดยมีการเสริมการแสดงมุขตลกจากบทบาทของนักร้องต่อผู้ดู ทำให้ช่วงการขับร้องมีความยาวมากกว่าในเทป การแสดงประกอบเพลงตลกคำเมือง 1 เพลง อาจใช้เวลาประมาณ 30-40 นาที การแสดงในลักษณะ "ร้องสลับกับการแสดงตลก" เช่นนี้ เป็นที่นิยมมากในงานประเพณีต่าง ๆ ในชนบทล้านนา ช่วงเวลาตั้งแต่ปี 2535 ถึงปี 2540

บุญศรี รัตนัง และเทพธारा ปัญญามานะ เป็นนักร้องเพลงลูกทุ่งคำเมืองมาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2525 ในระยะแรกๆของการออกเทปเพลงของบุญศรี รัตนัง จะมีเพลงที่เข้าข่ายเพลงตลกคำเมืองอยู่ 1 ถึง 2 เพลง จนเมื่อเพลงตลกคำเมืองเริ่มเป็นที่นิยมในหมู่ชาวล้านนา ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่ วิฑูรย์ ใจพรหม เริ่มมีชื่อเสียงจากการออกเทปในลักษณะเพลงตลกคำเมืองทั้งหมด บุญศรี และเทพธाराจึงเริ่มขับร้องเพลงตลกคำเมืองเพิ่มขึ้นในเทปเพลงแต่ละชุด ส่วนในการแสดงบนเวที บุญศรี และเทพธारा จะร้องเพลงลูกทุ่งคำเมืองเป็นหลัก โดยมีการเลือกเพลงตลกคำเมืองมานำเสนอเพียง 1-3 เพลง ในการแสดงแต่ละครั้งเท่านั้น วิฑูรย์ ใจพรหม จึงมีลักษณะเด่นในด้านการนำเพลงตลกคำเมืองมานำเสนอบนเวทีมากกว่า บุญศรี และ เทพธारा

4.6 กลวิธีในการสร้างความตลกในบริบทของการแสดง

4.6.1 การนำผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดงานเข้ามากล่าวในการแสดง

4.6.1.1 การต้อนรับขับสู้ ในขณะที่กำลังแสดงอยู่ นั้น ก็จะมีการพูดถึงอาหาร การกินซึ่งทางเจ้าภาพนำมาเลี้ยงในเชิงกล่าวคำขอบคุณ แต่ขณะเดียวกันก็ถือโอกาสแทรกการ ล้อเลียนเข้าไปด้วย เช่น ในการแสดงของบุญศรี รัตนัง ที่วัดบวรศรีนครนิเวศ อ.สันกำแพง เชียงใหม่ ก็มีการกล่าวขอบคุณและล้อเลียนกลุ่มแม่บ้านดังนี้

(ตัวอย่าง)

บุญศรี : ครับ ก่อขอขอบคุณ กลุ่มแม่บ้าน บ้านบวรศรีนครนิเวศที่ เยียะกินลำๆมาสู้กัน แกงหยวกก้อลำ แกงปลีก้อลำ แต่ใจเราใครได้กำลาบนา แกงหยวก แกงปลี เราบำใครสู้่นา

4.6.1.2 สถานที่จัดงาน การแสดงแต่ละครั้งนั้นจะนำเอาชื่อสถานที่ที่แสดงเข้าไป กล่าวในการแสดงอยู่เสมอ ซึ่งถือเป็นการประชาสัมพันธ์สถานที่ที่ไปแสดง ซึ่งพบทั้งในส่วนของการ แสดงตลกและในส่วนของการเกริ่นนำของพิธีกรก่อนจะเข้าสู่การแสดงตลกดังเช่นการแสดงของ บุญศรี รัตนัง ที่กาดเชิงดอย ต.สุเทพ อ.เมือง เชียงใหม่

(ตัวอย่างที่ 1)

พิธีกร : ขอกราบสวัสดิ์มิตรรักแฟนเพลง อันเป็นที่รักยิ่งของบุญศรี รัตนัง นะครับ วันนี้ก็เป็นนิมิตหมายอันดีงาม โอกาสดีนะครับที่กาดเชิงดอย เชียงใหม่ของเราจะครับ ที่งานบุญศรี รัตนังก็ได้มีโอกาสมาร่วมงาน คพอ. 98 นะครับ...

และเมื่อเข้าสู่การแสดงตลกแล้ว ก็ยังมีการนำสถานที่ที่แสดงเข้ามากล่าวในการแสดง อีกดังในเพลง "ไม่มีสิทธิ์อย่ามาขวาง" ดังนี้

(ตัวอย่างที่ 2)

บ่าว : น้องหล้า น้องหล้าอยู่ก้อครับ

พี่เขย : ใสอ๊อ แบงปากแบ็บแคบแหลบ

น้องเมีย : เอ้อ อ้ายอุทัยหะเขย เขยไปอยู่ทางใบก่อนแป๊ะ หล้าจะอุ้วว่า

พี่เขย : ง่าวใ้ ง่าวบอด เป็นชายคร้วถูกกันกาดเชิงดอย มันยังบ่าไป
แอ้ว มาหาพ่อมันหยังนี้

4.6.1.3 คำตัวในการแสดง ในบางครั้งที่นักแสดงอาจจะแสดงนอกบทบาทมากเกินไปบ้าง นักแสดงคนอื่นก็จะกล่าวเตือนในเชิงว่าให้แสดงอยู่ในขอบเขตที่ดีและแสดงเต็มความสามารถ มิเช่นนั้น อาจจะไม่ได้รับคำตัวในการแสดง ซึ่งการพูดในลักษณะนี้จะเป็นที่รับรู้ร่วมกันระหว่างผู้แสดงและผู้ชมว่าเป็นการพูดในเชิงตลก และสามารถเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชมได้ไม่น้อย ดังเช่นในการแสดงของ วิฑูรย์ ใจพรหม ในงานปอยหลวง วัดช่วงสิงห์ ต.ช้างเผือก อ.เมือง เชียงใหม่

ในระหว่างที่กำลังแสดงอยู่นั้น ผู้แสดงชายที่แสดงเป็นกะเทยที่แต่งกายด้วยชุดสำหรับเต้นแอโรบิก กำลังออกท่าออกทางมากเกินไปจนเครื่องแต่งกายหลุดลุ่ย นักแสดงร่วมคนอื่นก็กล่าวเตือนว่า “โหะ สุเขาเล่นดีๆหนา คำตัวยังบ่าได้เทื่อนาอิ ดีบ่าดีบ่าได้น้อ”

4.6.2 การนำคนดูเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดง

ในขณะที่นักร้องและนักแสดงตลกกำลังแสดงอยู่นั้น ถ้ามีการเคลื่อนไหวของผู้ชมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ก็จะถูกดึงเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงทันที ทำให้คนดูเกิดความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการแสดง ซึ่งแบ่งได้ทั้งหมด 3 ลักษณะ ดังนี้

4.6.2.1 กลุ่มคนที่เคลื่อนไหว (คนเดินเข้ามาหรือออกไปจากพื้นที่การแสดง) ในการแสดงของวิฑูรย์ ใจพรหม ขณะที่แสดงอยู่นั้น มีผู้หญิงคนหนึ่งเดินเข้ามานั่งชมการแสดง วิฑูรย์ ใจพรหม ก็ทักว่า “อันนี้เป็นไปเยี้ยวมาแล้วน้อ” สามารถเรียกเสียงหัวเราะจากคนดูได้ฮาใหญ่เป็นต้น

4.6.2.2 กลุ่มคนเด่น เช่น คนแก่ คนเมา เจ้าหน้าที คนบ้า สาวสวย เด็กที่อยู่กับแม่ แต่ในการแสดงเพลงตลกคำเมืองนั้น คนท้องซึ่งจัดเป็นคนเด่นประเภทหนึ่งในชุมชน กลับไม่ถูกนำเข้ามากล่าวร่วมในการแสดง ทั้งนี้ สันนิษฐานว่าอาจเป็นเพราะความเชื่อของชาวล้านนาที่เกี่ยวกับคนท้อง ซึ่งภาษาถิ่นเรียกคนท้องว่า “แม่मार” คำพ้องเสียง “मार” ทำให้เชื่อว่าเป็นอัปมงคล นักร้องจึงไม่นำเอาคนท้องเข้ามาเกี่ยวข้องในการแสดง กลุ่มคนเด่นกลุ่มอื่นๆ จะถูกนำเข้ามากล่าวในการแสดงในทุกครั้งที่มีโอกาส ดังตัวอย่างเช่น ในการแสดงของวิฑูรย์ ใจพรหมที่ช่วงประตู่ท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ ขณะที่กำลังแสดงอยู่นั้น ก็มีผู้ชายคนหนึ่งเดินเข้ามาด้านหน้าของเวที วิฑูรย์ ใจพรหม รีบนำเข้ามากล่าวถึงในการแสดงทันที ดังนี้

(ตัวอย่าง)

(พูด)

วิฑูรย์ : ถ่ายรูป ๆ ก่อน สวัสดิ์ครับ (พูดกับผู้ชมที่กำลังถ่ายรูปหน้าเวที)

หญิง : รู้จักเป็นกา

วิฑูรย์ : โห รู้จักเป็นจืดดี โคะ ผู้กองเยี่ยะ

หญิง : แอนและ เป็นเป็นตำรวจ

วิฑูรย์ : อ้อ เมที่ไหนกองที่นั่น

หญิง : อ้ออ้อย กองอีกหนียอก (กองอยู่กับพื้น)

วิฑูรย์ : โคะ คนนี้มีเส้นหน้า วันนั้นแค่กระแอมมาสาม จามมาสี่

หญิง : โห

วิฑูรย์ : หาวสาวมาแหมเจ็ด พอดกตึกหน่อยแผลอรากสาวหายหมดนะ

หญิง : เออนั้น

วิฑูรย์ : เหอะ แต่คนนั้นมีเส้นหน่อ (ชี้ไปที่คนใหม่)

หญิง : หยิ่งไค

วิฑูรย์ : วันนั้นสาวหิ้วไปนอกแ่นะ

หญิง : หิ้วไปนอน

วิฑูรย์ : หิ้วไปขว้างนอกถนนน่ากว่า เมลละอู้บารู้เรื่อง

หญิง : นี่อ้ายวิฑูรย์กา วันนั้นหันออกเทปหยังมาดำแท้ดำวา วันนี้อยังมาชาว

วิฑูรย์ : วันนั้นกา อ้ายไปจตเตาถ่านมาหะ

4.6.2.3 สร้างสถานการณ์ ในขณะที่แสดง ๆ อยู่ นั้น ไม่ได้มีคนมาขอให้ประกาศ แทรกการแสดงแต่อย่างใด แต่ทางนักแสดงก็กล่าวในเชิงว่า มีผู้ฝากประกาศประชาสัมพันธ์ นอก จากนี้ยังทำให้สมจริง โดยการใช้กระดาษแล้วบอกแก่ผู้ชมว่า มีผู้ฝากความมาประกาศ เช่น ตัวอย่างดังนี้

(ตัวอย่าง)

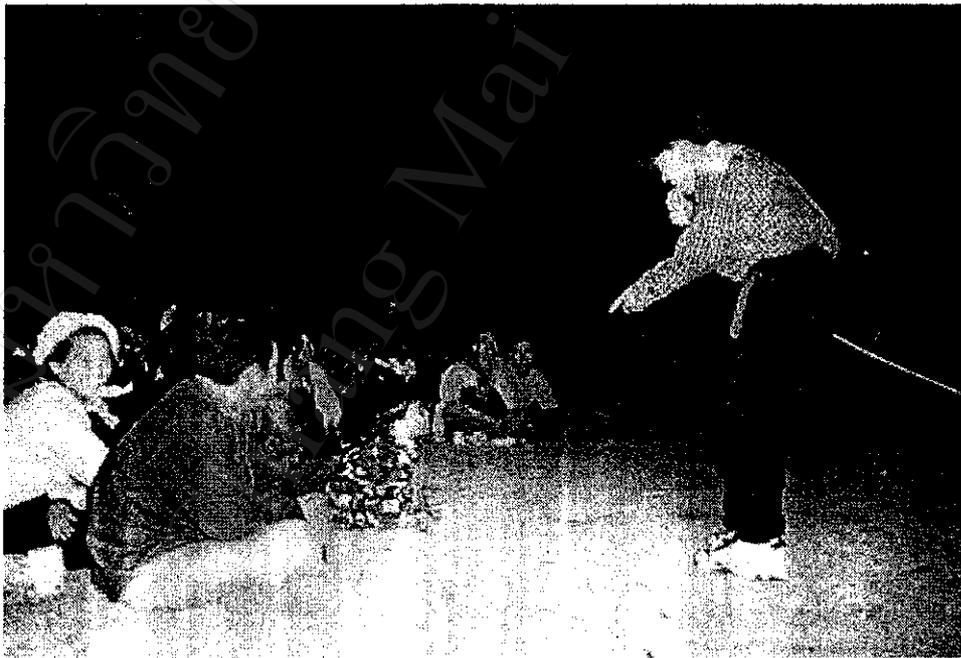
วิฑูรย์ : เตี่ยๆ หยั่งก่อน

นักแสดงหญิง : มีอะหยั่ง

วิฑูรย์ : มีคนเป็นฝากประกาศมานี่หนา

นักแสดงหญิง : เป็นว่าจะใด

วิฑูรย์ : รถยนต์เก๋งยี่ห้อเป็นทีคูโบต้า สีเหลืองอมส้ม ป้ายทะเบียนก.ย.15 ที่จอด อยู่ข้างเวที ช่วยย้ายด่วน รถถีบทางในกำลังจะออก

4.5 วิฑูรย์ ใจพรม (ยืน) ขณะกำลังแสดงประกอบเพลงตลกคำเมือง โดยการลงไปแสดงด้านล่างเวทีการแสดง

4.6 ประพันธ์ แก้วเก๋ (ยืน) และวิฑูรย์ ใจพรหม (ชายนั่งหน้าสุด) ขณะกำลังแสดงประกอบเพลงตลกคำเมืองโดยการลงไปแสดงด้านล่างเวทีการแสดง

4.7 ผู้ชมหลากหลายวัยต่างได้รับความสนุกสนานเฮฮายามเมื่อชมการแสดงของนักร้องและนักแสดงเพลงตลกคำเมือง

4.8 ผู้ชมจำนวนมากที่กำลังได้รับความบันเทิงจากการชมการแสดงของนักร้องเพลงตลกคำเมือง

4.6.3 การแต่งกายของผู้แสดงที่เน้นความตลกขบขัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อความตลกเท่านั้น เพราะในบางครั้ง ผู้แสดงยังไม่ได้เข้าสู่การแสดง ก็สามารถเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชมได้จากการแต่งตัวที่เน้นความขัดกันหรือผิดกาลเทศะของผู้แสดง ซึ่งสามารถแยกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

4.6.3.1 การใช้เครื่องแต่งกายผิดที่ผิดทาง จะเป็นในลักษณะการนำเอาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายมาใช้ผิดกาลเทศะ เช่น ในการแสดงของวิฑูรย์ ใจพรหม ในเพลง "เพียงดำกำเร็บ" พ่อซึ่งเป็นคนดูแลลูกที่กำลังติดเชื้อเอดส์ พ่อจะต้องดูแลเรื่องข้าวปลาอาหาร ตลอดจนเสื้อผ้าเครื่องใช้ ตัวละครที่เป็นเอดส์นั่งอยู่บนแคร่ พ่อก็เช็ดเนื้อเช็ดตัวแล้วเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ด้วยอาการงกๆ เงิ่นๆ ขณะเดียวกันก็พูดถึงความป่วยไข้ของลูกว่าอาการหนักมาก จนลืมใส่ใจเสื้อผ้าที่หยิบขึ้นมาใส่ให้ลูก ผลอนำเอากางเกงในมาสวมหัวตนเอง

4.6.3.2 การแต่งกายผิดเพศผิดวัย เช่น การให้ผู้ชายหน้าตาซีเห่ร์แต่งตัวเป็นผู้หญิง หรือให้ผู้หญิงวัยกลางคน แต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายของสาววัยรุ่น เช่น ในการแสดงของ บุญศรี รัตน์ ในเพลง "ไม่มีสิทธิ์อย่ามาขวาง" จะมีตัวแสดงชายชื่อป๊อด(มีความหมายว่าเปิด) แสดงเป็นกะเทย ก็จะแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายของผู้หญิง ซึ่งเป็นชุดกระโปรงสั้น และแต่งหน้าด้วยสีฉูดฉาด ที่พื้นหน้าก็จะทาสีดำให้ดูเหมือนคนพื้นหลอ ผมด้านหน้าผูกจุกยกสูง เมื่อออกมาหน้าเวที ก็แนะนำตัวกับผู้แสดงคนอื่นว่า "หนูชื่อป๊อดอะ" พร้อมกับเปิดกระโปรงให้ดู

4.6.4 การแสดงตามบทเพลงตลกของนักร้อง เพลงตลกคำเมืองในเทปบันทึกเสียง จะคล้ายกับการร้องเพลงสลับกับเล่นละครวิทยุ(เนื่องจากไม่เห็นหน้าตาตัวละคร) เมื่อมาสู่การแสดงบนเวที จะกลายมาเป็นการร้องเพลงสลับกับการแสดงละคร

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ตัวนักร้องเจ้าของเพลงทุกท่าน จะมีบทบาทอยู่ทั้งใน ส่วนของการแสดงในขณะที่ยังต้องทำหน้าที่ร้องเพลง

4.6.5 การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง นอกจากการแสดงที่สมบทบาทตลกของนักแสดงแล้ว การแสดงบนเวทียังเอื้อต่อการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงเพลงตลกคำเมืองด้วย ซึ่งก็ทำให้การแสดงมีสีสันและความหลากหลายเพิ่มขึ้นอีกมาก โดยสามารถแยกอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงได้ 2 ประเภทดังนี้

4.9 ทีมงานของบุญศรี รัตน์ ขณะเตรียมการแสดงอยู่ด้านหลังเวทีการแสดง

4.10 บุญศรี รัตน์(ขวา) ขณะกำลังแสดงประกอบเพลงตลกคำเมือง ได้มีการนำเอาเครื่องแต่งกายสตรีมาสวมใส่

4.11 การแต่งกายของ วิฑูรย์ ใจพรหม ขณะแสดงเป็นผู้นั่งบนเวที

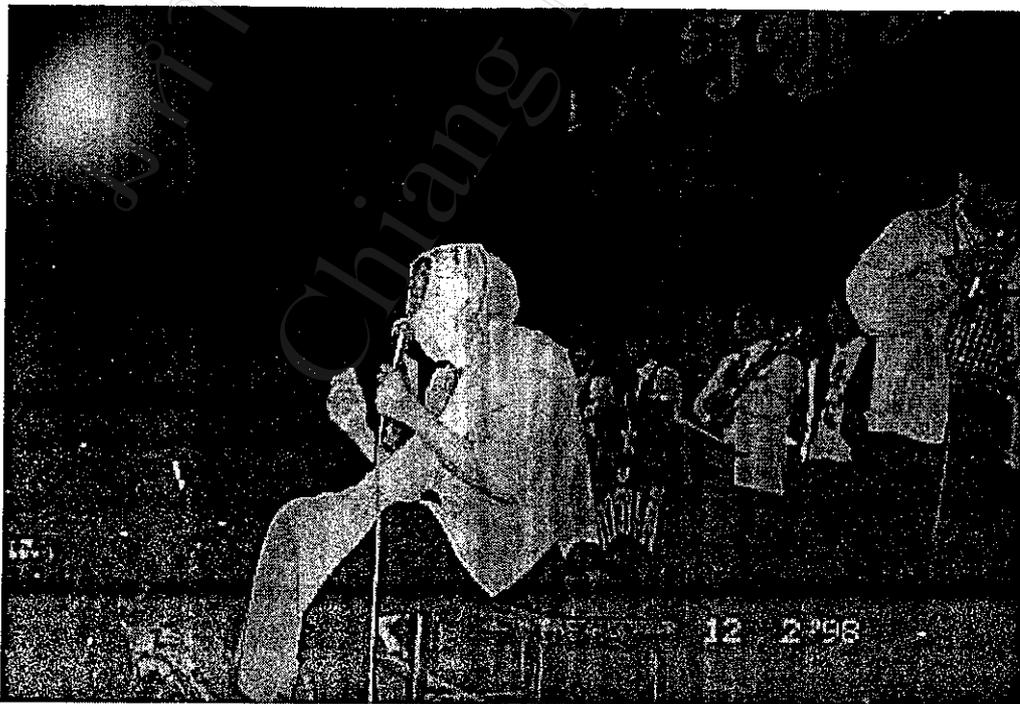
4.6.5.1 ใช้อุปกรณ์เสริมเพื่อเพิ่มความตลก ในการแสดงของวิฑูรย์ ใจพรหม ที่งานประเพณีพระธาตุเสด็จ ต.เสด็จ อ.เมือง ลำปาง ในเพลง “เพียงด้ากำเริบ” ในเนื้อหาการแสดง ผู้ที่แสดงเป็นพ่อจะต้องดูแลลูกชายที่ติดเชื้อเอดส์ พ่อจะใช้คีมคีบถ่าน คีบเสื้อผ้าหรืออาหารการกินส่งให้ลูกชายตลอด ซึ่งเป็นการแสดงถึงความกลัวที่จะติดเชื้อเอดส์จากลูกชายจนไม่กล้าเข้าใกล้ สร้างความขัดแย้งที่เป็นมุขตลก ระหว่างบทบาทพ่อที่แสดงความเป็นห่วงเป็นใยลูก แต่กลับแสดงบทบาทตรงกันข้าม

ในการแสดงเพลง “ปักกะตั้น” ผู้แสดงชายคนหนึ่งต้องแสดงเป็นทั้งฆราวาสและพระภิกษุ สลับกันไป ก็จะมีการใช้ผ้าขาวม้าและลูกประคำมาเป็นอุปกรณ์ในการเปลี่ยนเป็นตัวแสดงอีกตัวหนึ่ง กล่าวคือเมื่อจะแสดงเป็นฆราวาส ก็จะนุ่งผ้าขาวม้า และเมื่อจะเปลี่ยนไปเป็นพระภิกษุ จะถอดผ้าขาวม้าออก นำประคำมาสวม ความวุ่นวายในการเปลี่ยนบทบาทและเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของผู้แสดงนี้ สร้างความขบขันให้ผู้ชม แม้กระทั่งลูกประคำก็ยังสามารถเป็นอุปกรณ์สร้างความตลกได้อีกด้วย โดยขณะที่นักแสดงกำลังรับบทพระ บริกรรมคาถาด้วยการนับลูกประคำแทนที่จะใช้บทสวด กลับเป็นการกล่าวถึงรายชื่อผู้หญิงเป็นจำนวนมากด้วยท่วงทำนองประหนึ่งว่ากำลังบริกรรมคาถา

4.6.5.2 การใช้คนเป็นตัวแสดงประกอบฉาก ในการแสดงตลกนั้น จะใช้ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่เน้นความสมจริง และในกรณีที่อุปกรณ์ หรือฉาก หรือกระทั่งสัตว์ จะต้องเข้ามามีบทบาทในเรื่อง ตลกก็มักจะใช้คนแสดงแทน ในการแสดงเพลงตลกคำเมืองก็เช่นกัน เช่น ในการแสดงของบุญศรี รัตนัง เพลง “น้องเมีย” ที่บ้านแม่ย้อย อ.สันทราย ในเรื่อง พี่เขยจะมุดมุ้งเข้าหาน้องเมีย ถึงแม้จะมีการใช้มุ้งเป็นอุปกรณ์ประกอบฉากจริง แต่การวางมุ้งนั้น ก็เพียงให้ผู้แสดงประกอบยื่นถือมุ้งไว้ เพียงเท่านั้นก็สามารถถือได้ว่าเป็นฉากในห้องนอน เมื่อถึงตอนที่เขยจะลวนลามน้องเมีย แต่กลายเป็นว่า ผู้ที่อยู่ในมุ้งคือเมียของตน จึงเกิดการทะเลาะวิวาท จนมุ้งหลุดจากที่แขวนมาพันตัวนักแสดง ภาพความซูลมุนที่มุ้งเป็นตัวสื่อนี้ สร้างความขบขันให้กับผู้ชม

4.12 การแสดงประกอบเพลงตลกคำเมืองของวิฑูรย์ ใจพรหม (ยีนขวา) ประพันธ์ แก้วเก๋(นั่งกลาง) และทีมงาน ที่มีการใช้เทคนิคการแต่งกายให้สมบทบาท และการแต่งกายโดยใช้เครื่องแต่งกายให้ผิดวัตถุประสงค์มาเป็นเทคนิคของการแสดง

4.13 การแสดงประกอบเพลงตลกคำเมืองของบุญศรี รัตน์ (ชายนั่งขวา ภาพบน, นอน ภาพล่าง)

4.6.6 การกล่าวคำหยาบไลนอย่างไม่อ้อมค้อม

จากการศึกษาของหทัยวรรณ ไชยกุล(หทัยวรรณ ไชยกุล,2539) พบว่าในเจี้ยก้อมหรือในเรื่องข้าชั้นล้านนานั้น มีการกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับเพศไว้จำนวนมาก โดยมีการกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับเรื่องเพศปกติถึง 48 เรื่อง และเรื่องเพศผิดปกติหรือความวิถิตการทางเพศอีกถึง 8 เรื่อง และในเจี้ยก้อมเหล่านี้ ทางผู้เล่าสามารถใช้คำที่เกี่ยวกับเครื่องเพศ หรือคำที่กล่าวถึงการร่วมเพศได้โดยตรง ไม่มีการอ้อมค้อม

เนื่องจากเพลงตลกคำเมืองมีการบันทึกลงเทปตลับเพื่อจำหน่ายในวงกว้าง ทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องการใช้คำเกี่ยวกับเรื่องเพศเพราะผิดกฎหมายมาตรา 40 ว่าด้วยคลื่นความถี่ การใช้คำที่จะแสดงถึงเรื่องเพศหรือกล่าวถึงอวัยวะเพศ ไม่สามารถจะใช้ได้โดยตรง ต้องใช้คำที่หลีกเลี่ยงความหยาบไลน และยังสามารถสื่อถึงความหรือคำเกี่ยวกับเรื่องเพศได้ แต่ในการแสดงบนเวทีของนักแสดงเพลงตลก การกล่าวถึงเรื่องเพศหรือกล่าวถึงอวัยวะเพศ สามารถจะใช้คำตรงได้ไม่คอยอ้อมค้อม ประหนึ่งว่าได้กลับไปสู่การเล่าเจี้ยในอดีต ที่การกล่าวคำเกี่ยวกับเรื่องเพศ หรือคำเกี่ยวกับเครื่องเพศเหล่านี้ ไม่ได้ถือว่าเป็นคำหยาบไลนแต่อย่างใด ในขณะที่การใช้คำอ้อมที่จะกล่าวถึงเรื่องเหล่านี้ ก็ยังคงมีการใช้อยู่เป็นจำนวนมาก การใช้คำกำกวมในการแสดงก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยที่คำดังกล่าวเหล่านี้มักจะเป็นคำที่อยู่ในฐานที่เข้าใจหรือตีความได้โดยง่ายว่ามีความหมายสื่อถึงเรื่องเพศ ดังตัวอย่างเพลงจากการแสดง ของบุญศรี รัตน์

(ตัวอย่าง)

น้องเมีย : เขย อะหยังหนะ เขย

พี่เขย : ใครยิงมิงอิ เปี้ยกั๊ง โฉดัลล้ ไปพบเพื่อนที่ซิงข้าสวรรค์ตวย

น้องเมีย : ตัลแท้ ตัลว่าเขย

พี่เขย : มันมีสอเสื่อการันต์ เปี้ยกั๊ง โฉดัลล้ ไปพบเพื่อนที่ซิงข้าสวรรค์

น้องเมีย : ซิงข้า มาซิงข้าอะหยังเขย อันแน่ เขยกี้ปากซัดแท้ ตั้งแต่ใส่เขี้ยวใหม่เนี้ย

พี่เขย : อีนี่มิงมันมาล่อกู กูเอ็นดูมิงนาฏไปไผ่

น้องเมีย : หล้าก็ว่าใส่เขี้ยวใหม่นี้หล่อแหลมจีดนัก

พี่เขย : นี่หัวฮานี้ทิ้งป่าสวะละ หล้า

น้องเมีย : อะหยังเขย

พี่เขย : มึงใครได้หยังบอกหื้อเขยอ

น้องเมีย : บะเดียนนี้หนา หล้ามาเรียนหนังสือในเวียง หล้าบ่ามีที่อยู่ หล้าใครได้บ้าน
จัดสรรเขย

พี่เขย : จะเอาบ้านจัดสรร เขยจะซื้อหื้อมึงหนา

น้องเมีย : หมู่บ้านอะหยังเขย

พี่เขย : ควบอับบิวิลล่า

น้องเมีย : อะหยังเกาะ มีวะเขย หล้าบ่าเอาลอ

พี่เขย : มีกำ

น้องเมีย : หล้าว่าเปลี่ยนชื่อใหม่ดีกว่า ชื่อนี้บ่าเข้าท่า

พี่เขย : หา อันเอาคอร์ตบ่อ

น้องเมีย : เออดี เหมาะสำหรับอยู่คนเดียว

พี่เขย : เอ้อ เอาคอร์ตบ่อ

น้องเมีย : เจ้า

พี่เขย : เขยไปติดต่อหื้อแล้ว

น้องเมีย : เจ้า คอร์ตอะหยัง

พี่เขย : เอ็นจมแเว็ดคอร์ต

น้องเมีย : ชื่อมันหยังบ่าดีบ่างามเขย เอ็นจมแเว็ดคอร์ต หล้าบ่าเอา กลัวมันชักบ่า
ออก

พี่เขย : หล้าบ่าเอากา

น้องเมีย : หล้าบ่าเอา หล้ากลัว

พี่เขย : บ่าเอา อันมึงเอารถยนต์บ่อ

น้องเมีย : เอ้อ เอารถยนต์ก็ดี

พี่เขย : เอ้อ เขยจะไปซื้อหื้อมึง

น้องเมีย : เอ้อ

พี่เขย : รถยี่ห้อใหม่ อีสุบๆ

น้องเมีย : รถยี่ห้ออะหยังเขย อีสุบๆ เขยหนา อู๋หยังบ้านหยังรถบ่าได้ชักก้อย่าง อีสุบๆ มัน
มีที่ไหนนะ มีกำอีสุสุ

พี่เขย : อันนั้นมันรถญี่ปุ่น

น้องเมีย : อันนี้มันรถอะหยัง

พี่เขย : อันนี้มันรถเขมร อีสุบๆ เขยจะซื้อหื้อ

น้องเมีย : ทำจะเหมาะน้องเขย ที่ทำจะม่วน

(เนื้อร้อง)

น้องเมีย : แอ้ อะหยังเขย เมียเขยกา (พูดเมื่อเห็นคนบ้าเดินอยู่หน้าเวที)

พี่เขย : บ้าใช้ล่อ เมียน้อยพ่อเลี้ยงบวกรกเหนือก่าอี

น้องเมีย : มาแหมแล้วเขยข่าวต่างประเทศผ่านดาวเทียม

พี่เขย : คณะศรัทธาวัดเชียงแสน ขะใจเมื่อเน่อ

กะเทย : สวัสดิ์ฮ่า

น้องเมีย : สวัสดิ์เจ้า

กะเทย : ที่ที่บ้านน้องหล้าใช้หรือเปล้าค้ำ

น้องเมีย : อ้อ แม่นละก่าเจ้า

กะเทย : หนูมาจากร้านเสริมสวยแมวโพงกรุงเทพฯฮ่า

น้องเมีย : มีธุระหยังกับหล้าเจ้า

กะเทย : ก็หนูจะมาติดต่อทาบทามหล้าไปประกวดเทพีที่เชียงใหม่ฮะ

น้องเมีย : โอ้ย โอเคเลยเจ้า ตกลงไปเมื่อใด

กะเทย : อ้อ ไม่ต้องห่วงฮ่า ถ้าหล้าพร้อม หนูก็จะเอารถมารับหล้าเลย

น้องเมีย : เอ่อกา เขยๆ หล้าจะไปประกวดนางงามเน่อเขยเน่อ

พี่เขย : จะไปไปเน่อ เขยบ้าหื้อไป

น้องเมีย : เหอะ หยังอย่างอันเหนาะ

(เพลงไม่มีสิทธิ์อย่ามาขวาง : บุญศรี รัตนัง)

4.6.7 การแทรกสถานการณ์ปัจจุบันเข้าในเนื้อหาของการแสดง

4.6.7.1 สถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในบริเวณพิธี ในการแสดงของบุญศรี รัตนัง ที่บ้านบวกรกเหนื่อ ขณะที่บุญศรีกำลังร้องเพลง “ไม่มีสิทธิ์อย่ามาขวาง” อยู่ นั้น ก็มีหญิง บ้า ออกมาเดินหน้าเวที ผู้ชมหันไปให้ความสนใจมากกว่า ทางบุญศรี และนักแสดงร่วม ก็กล่าว ถึงหญิงบ้าเป็นมุขตลก ดังนี้

ตัวอย่าง

(ร้อง)

บุญศรี : ไปทำงานบึกเข้าบ้านมา บ่าได้หันหน้าก็หายเพลียๆ เขาทาบตามไป
ประกวดเทพี ใจดีไปประกวดทั้งบ่าเกี่ยว ขอร้องคนเดียวคือน้องเมียๆ

(หญิงบ่าออกมาเดินอยู่หน้าเวที)

(พูด)

น้องเมีย : แอ้ อะหยังเขย เมียเขยกา

พี่เขย : บ่าใช้ล่อ เมียน้อยพ้อเลี้ยงบวกรกเหนือก่าอี

(กลับเข้าสู่การแสดงตามท้องเรื่อง)

4.6.7.2 สถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นข่าวสารรับรู้ในหมู่ผู้ชม เช่น ในการแสดง
ของบุญศรี รัตนัง ที่กาดเซิงดอย เชียงใหม่ ได้มีการกล่าวถึงการแสดงของบุญศรี รัตนังในวันก่อนที่
ไปแสดงในงานเดียวกันกับไชยา มิตรชัย และสุนารี ราชสีมา ซึ่งนักร้องทั้งสองคนกำลังเป็นที่นิยม
ของคนทั่วไป ทางทีมงานของบุญศรี รัตนัง ก็ได้นำเอาชื่อของนักร้องทั้งสองคน เข้ามากล่าวแทรก
ในการแสดงอยู่หลายครั้ง ดังตัวอย่างในขณะที่กำลังแสดงเพลง "ไม่มีสิทธิ์อย่ามาขวาง" ดังนี้

(ตัวอย่าง)

(พูด)

เขย : เอากันมาสวยใส่เขย ผ่อหยังหางเผ็งแหนะ (หัวเราะ)

น้องเมีย : ไผ่ว่าซึกเทื่อ ถ้าบ่าใช้ย่อนก่อนนี้ ก่อบ่าได้เป็นหางเครื่องไชยยะลอะก่า
เขย

เขย : อ้อ หางเครื่องไอไชยา มิตรชัยแหนะ

น้องเมีย : เอ่อ ดิดใจตะคิ่นน่ก่าะ เขย

เขย : หล้าๆ ไปทวยไชยาแป๊ะ เขยจะไปอยู่ทวยสุนารี

น้องเมีย : ฮื้อ หน้าหยังเขยเนี่ย สุนารีมันจะเอาแหนะ มันน่าจะเอาอยู่เขย

เขย : วันนี่ยังติดต้ออยู่ลู่

น้องเมีย : เออ แน่นอนก่า หล้าก้อได้ยินอยู่

เขย : เอ่อ สุนารีมันจะเอาผมไป

น้องเมีย : เอาไปไหน

เขย : เอาไปเฝ้าลูกมัน (คนดูหัวเราะ)

น้องเมีย : นึกว่าเอาไปเป็นคนล้างห้องน้ำอี

จากการศึกษาในบทนี้ ผู้วิจัยพบว่า เพลงตลกคำเมืองในบริบทของการแสดงนั้น นักร้องได้เลือกเพลงมาร้องในจำนวนที่จำกัด ในการแสดงแต่ละครั้ง โดยจะเลือกเฉพาะเพลงที่เป็นเพลงยอดนิยม หรือเลือกเพลงตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ในพิธีการนั้นๆ

โดยในบริบทของการแสดง บทพูดจะถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นลักษณะที่คล้ายละครตลก ดังนั้นจึงมีการประยุกต์บทพูด เมื่อแสดงบนเวทีจนถึงระดับที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เนื้อเรื่อง แต่ยังคงบทร้องที่เหมือนกับในเพลง